

pragmateia

Rafał Szmytka

*Lecz jako tyran
zostanie opuszczony*

Niderlandzka myśl polityczna
w drugiej połowie XVI wieku

Kraków 2014

PRAGMATEIA — studia pod redakcją Tomasza Grabowskiego
Tom VI

Recenzja: prof. dr hab. Mariusz Markiewicz

Korekta: Katarzyna Onderka, Jakub Kuciak

Fotografia na okładce: Frans Hogenberg, *Het aanbieden van het Smeekschrift aan de hertogin van Parma*, 1566, Rijksmuseum, Amsterdam

© Copyright by Rafał Szmytka

© Copyright by Uniwersytet Jagielloński

© Copyright by Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”

Publikacja wydana ze środków przeznaczonych na działalność
statutową Wydziału Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego

ISBN 978-83-62261-85-7

Projekt okładki:
F.H.U. Mykom

Skład i łamanie:
Studio Poligraficzne Dorota Słomińska
Kraków, tel. 602 677 488

Druk i oprawa:
Poligrafia Salezjańska
ul. Michała Bałuckiego 8, 30-318 Kraków, tel. 12 266-40-00

Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”
z siedzibą w Instytucie Historii UJ
ul. Gołębia 13, 31-007 Kraków
www.iagellonica.com.pl

Rodzicom

Spis treści

Uwagi wstępne	11
1. Wprowadzenie	11
1.1 Zakres chronologiczny i geograficzny. Wyjaśnienie terminu <i>Niderlandy</i>	12
1.2 Metoda badawcza	17
1.3 Materiał źródłowy oraz literatura przedmiotu	18
1.4 Podziękowania	22
CZĘŚĆ I	
Niderlandy do pierwszej połowy XVI wieku	25
1. Okres burgundzki. Pierwszy etap procesów zjednoczeniowych ziem niderlandzkich	27
2. Rozwój niderlandzkiego systemu stanowego	37
2.1 <i>Charter van Cortenberghe</i>	38
2.2 <i>Blijde Inkomst</i>	40
2.3 <i>Nieuw Regiment</i>	45
2.4 <i>Groot Privilege</i>	47
3. Okres habsburski. Drugi etap procesów zjednoczeniowych ziem niderlandzkich	52
4. Centralizacja systemu administracyjnego w Niderlandach w okresie burgundzkim	59
5. Zarząd miast na przykładzie Antwerpii	64
6. Niderlandy w połowie XVI wieku	72
6.1 Kraj i jego mieszkańcy	72
6.2 Reforma systemu administracyjnego Karola V. Rady równoległe, stany prowincjonalne i generalne	80

6.3 Reforma administracji kościelnej w 1559 roku. Bulla <i>Super Universas</i>	86
6.4 Pojawienie się wyznań reformowanych w Niderlandach	87

CZĘŚĆ II

Myśl polityczna wielkich aktów prawnych w kontekście

antyhiszpańskiego powstania	97
1. W stronę <i>Compromisu</i>	100
2. „Burza ikonoklastyczna” i początek rewolty	109
3. Terror Alby i rozwój powstania	111
4. Pacyfikacja gandawska	123
5. „Kalwińskie republiki” w Południowych Niderlandach	136
5.1 Gandawa	137
5.2 Bruksela	138
5.3 Antwerpia	140
5.4 Mechelen	141
5.5 Brugia	142
6. Rozłam Niderlandów. Unia w Arras i unia w Utrechcie	142
7. Francuska awantura i <i>Plakkaat van Verlatinghe</i>	151
7.1 <i>Plakkaat van Verlatinghe</i>	155
8. Hiszpańska rekonkwista i powstanie Republiki Siedmiu Zjednoczonych Prowincji Niderlandów	160

CZĘŚĆ III

Od protestu do republiki. Myśl polityczna w publicystyce drugiej połowy XVI wieku .....

1. Religijne podłoże protestu i kwestia tolerancji	167
1.1 Piśmiennictwo polityczne okresu <i>Het Wonderjaar</i>	185
1.2 Stosunek niderlandzkich gmin na uchodźstwie do wydarzeń <i>Het Wonderjaar</i>	198
1.3 Pisma Adrianusa Saravii i Marbesiusa Sebartusa Pneumenandera z czasu nieudanej wyprawy Wilhelma Orańskiego do Brabancji jako podsumowanie okresu 1554–1566	203
2. Prawo do oporu. Uzasadnienie wybuchu powstania	210
2.1 Pierwsze protesty	210
2.2 Wkład Jacoba van Wesembeke w rozwój niderlandzkiej myśli politycznej	216

2.3 Jeszcze protest czy już bunt? Uzasadnienie kampanii 1568 roku	221
2.4 Wizja zamachu na niderlandzki system polityczny w <i>Libellus Supplex</i> i legalizacja zbrojnego oporu względem Filipa II	228
2.5 Koncepcja władzy książęcej i Stanów Generalnych na dworze Wilhelma Orańskiego	231
3. Droga do <i>Plakkaat van Verlatinghe</i> . Pierwsze próby określenia nowej formy państwowości	239
4. Wizja niderlandzkiego systemu politycznego po akcji detronizacji Filipa II	254
Zakończenie	273
Słownik niderlandzkiej myśli politycznej	273
Bibliografia	281
1. Teksty źródłowe	281
2. Opracowania	288
Summary	299
Indeks	305